

L'art barroco

Context històric general

Al segle XVII a Europa s'enfrontaren dues mentalitats molt diferents, la catòlica i la protestant. Aquesta oposició fou també política.

El sistema polític dominant era l'**absolutisme**, representat sobretot en el rei francès Lluís XIV. En la seva cort es desenvolupa un art barrocc que respon a les necessitats i interessos d'aquest sistema polític. És l'expressió del poder civil.

A **Anglaterra** es restaurà la tradició parlamentària després de la insurrecció de Cromwell i l'execució del rei Carles I. És posaran les bases de l'expansió científica posterior amb Newton. Serà, juntament amb Holanda, l'únic país amb una monarquia parlamentària.

Rigaud, El Rei Sol, 1701

Robert Walker, Cromwell. 1640

Velázquez, Felip IV

La **monarquia hispànica** començà una etapa de decadència política i econòmica, tot i que en les lletres i les arts el **segle XVII** es coneix com el **segle d'or**. A Amèrica seguiria dominant gran part del continent, juntament amb Portugal. A Europa encara mantindria Flandes, Nàpols i la Llombardia.

Els **Estats Pontificis**, amb **Roma** com a centre, es trobaven en un moment àlgid, i les idees de la **Contrareforma** s'imposaven als països catòlics. Fou un segle de gran desenvolupament artístic, l'art era l'expressió del poder religiós.

Un altre centre artístic va ser **Holanda**, on el Barroc es posà al servei de la **burguesia protestant**.

Al **segle XVIII** començaren a regnar a Espanya els Borbó produint grans canvis polítics i l'apropament amb França. També és el segle de la **Il·lustració**, que posa les bases dels moviments revolucionaris posteriors.

Vermeer, La jove del vas

L'art barroco

El barroc sorgí profundament vinculat a la **Roma** dels papes, lligat a la contrareforma, i s'estengué per la resta d'**Europa** i **Amèrica llatina** al llarg del **segle XVII** i **part del XVIII**. Segons els països va tenir trets bastant diferents.

El terme: "perla irregular i rara" en castellà, i "raonament retorçat i de poca valor" en italià. Fou utilitzat per primer cop pels neoclàssics, referint-s'hi pejorativament.

Els artistes barrocs es consideraren continuadors del Renaixement, però oposaren a l'equilibri, la sobrietat i el racionalisme **la fantasia, el moviment, el recarregament ornamental, la teatralitat...** Fou l'art de la **Contrareforma catòlica** i de les **monarquies absolutes**.

El **Rococó** seria l'estil en que acabaria el Barroc, sobretot a França i a Alemanya. A França va ser l'art dels nobles i els seus palaus. A Alemanya el trobem en l'arquitectura monumental, religiosa i civil.

Característiques generals del Barroc

- Artísticament: **gran complexitat**.
- Estil sorgit a **Itàlia** al S. XVII i estès per **Europa** fins al S. XVIII.
- Gran diversitat** de llenguatges i solucions artístiques.
- Manifestació dels **3 poders establerts**: Església, monarquia i burgesia.
- 2 tipus de manifestacions**: les promogudes per l'Església i la reialesa, i les promogudes per la burgesia protestant. L'artista transmet els seus missatges.
- Important **el context** de cada obra.
- Art total**, que globalitza totes les manifestacions artístiques: arquitectura, escultura, pintura, arts aplicades... L'arquitectura aglutina totes aquestes arts.

Urbanisme i arquitectura

- Cerca integrar l'arquitectura i els monuments en l'espai urbà.
- S'elaboren plans reguladors de l'urbanisme. Exemple: Roma.
- Es tracen **grans vies**. A Roma per unir les 7 basíliques (Domenico Fontana). El Papa Sixte V creà la Roma Santa, el centre de la qual va ser Santa Maria la Major.

- **2 tipus d'urbanisme:** a) Integració general: Plaça de Sant Pere, de Bernini.
b) Integració puntual: Plaça Navona de Roma, també de Bernini.
- **La plaça com a element urbà integrador es desenvolupa al XVII.**

- Urbanisme de **jardins** (Le Notre a França), creant sensació d'espais infinits i diversos.
- **El palau**, com a síntesi de funcionalitat i poder. Es buscà un model unitari, en forma d'U o H, per connectar l'edifici als jardins.
- **Les esglésies** representen el poder religiós i estan al servei de la Contrareforma.

Gravat del palau Barberini, Roma

Arquitectura barroca

L'arquitectura barroca representa **el volum en moviment**; l'edifici és concebut com un gran teatre.

Els **elements més característics** són:

-La **línia corba** s'utilitza en murs, façanes, columnes salomòniques, sobre elements clàssics.

-Edificis concebuts com a **grans escultures**. Façanes ondulades.

-La **planta** també esdevé **més dinàmica** amb la superació de la planta longitudinal i la creació d'espais més complexos.

Bernini, San Andrea del Quirinale, Roma

- Desapareix la proporcionalitat, en benefici de la tendència a les **dimensions exagerades** (columnes, cúpules -de doble tambor a França-) i de la sensació de **monumentalitat**.

Borromini, façana ondulada de San Carlo alle Quattro Fontane

Bernini, altar de San Andrea del Quirinal

- **El dinamisme** del Barroc s'expressa entre d'altres coses, en el canvi de les formes ideals. Com a nova figura bàsica apareix l'**oval** (longitudinal i transversal), allargament dinàmic del cercle.
- La creació de **jocs de llum i color**, de **zones il·luminades i fosques**, es combina amb l'**exuberància decorativa** ("horror vacui").
- L'**escultura i la pintura** s'integren a l'edifici per crear una sensació d'un tot unitari.
- **Els materials** utilitzats són els clàssics la pedra, el marbre, la fusta, i donant molta importància als marbres de color, al bronze, al guix blanc.

Borromini, cúpula ovalada de Sant Carlo alle Quattro Fontane

Façana de Sant Pere del Vaticà
Maderno, 1607-1612

**Columnata de Sant
Pere del Vaticà,
1656-1667**

**Gian Lorenzo Bernini
(1598-1680)**

**Estil: Barroc
Arquitratvat
Columnes 15 m alçada**

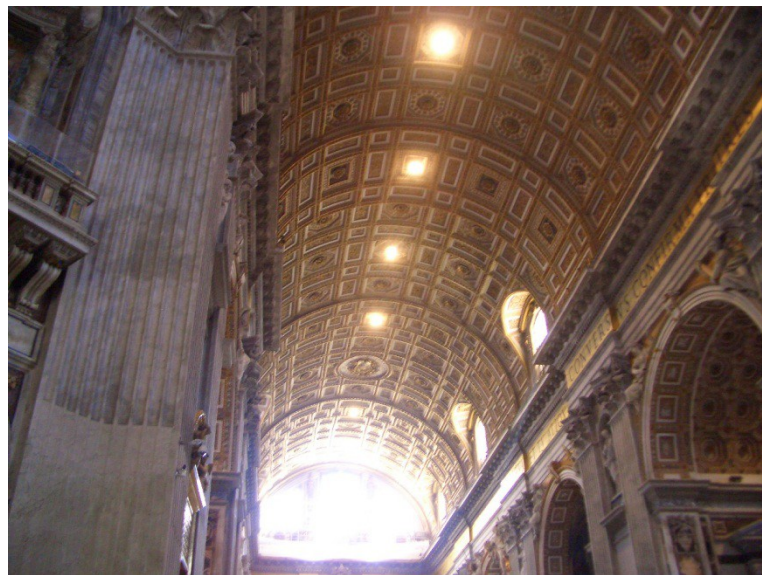

Baldaqú de San Pere, de Bernini, sostingut per 4 columnes salomòniques

Interior i cúpula (Miquel Àngel) de Sant Pere

Sostre de volta de canó

**Església de Il
Gesú, de Roma.**
Façana de Giacomo
della Porta.

Es considerada la
primera església
barroca.

Segueixen els
elements clàssics,
l'ordre gegant, les
volutes, els
frontons... però
disposats d'una
manera més lliure,
sense seguir cap
cànon
preestablert.

Volta de Il Gesù, de Giovanni Battista Gaulli: "El triomf del nom de Jesús". És una clara mostra de la integració de les arts en l'arquitectura.

Borromini, Sant Ivo alla Sapienza, Roma
Obra mestra del barroc. La caracteritza la cúpula ondulada i la llanterna en espiral.

Jules Hardouin Mansart, Palau Nacional dels Invàlids, París.

Un element característic és la cúpula amb doble tambor.

Pati interior del palau.

Escultura barroca: Característiques

- S'origina a **Itàlia** amb la figura de **Bernini**.
- Caràcter **omnipresent** perquè la trobem a tots els llocs: façanes, retaules, espais públics...
- Els **materials** varien segons la zona de producció: pedra, marbre, bronze, fusta...
- La **tipologia i la temàtica** són diverses: religiosa, monuments funeraris, retrats de reis o papes, mitològica... Grups, equestres, jacents...
- Les **formes** són: escultura exempta o de ple volum i relleu. També es dona la unifacialitat (un sol punt de vista) o la multifacialitat (diversos punts de vista), típic del manierisme.
- La **teatralitat**, relacionada amb la unifacialitat. Considera l'obra escultòrica com a una representació escenogràfica. El marc on s'enquadri l'obra serà molt important, així com l'espai original on anava. Per potenciar aquest efecte teatral, els escultors barrocs no renuncien a la pintura, al color i a la llum. L'arquitectura es posa al servei de l'escultura.
- El **dinamisme i el moviment**, amb el predomini de les formes obertes. Es vol captar el moment concret d'una acció. Tots els elements de les figures intensifiquen aquest moviment: la roba, el cabell, els braços i cames...
- L'expressió dels sentiments més diversos d'una manera totalment **naturalista**.

Bernini,

**1621, el Rapte
de Proserpina**

**1622, Apol·lo i
Dafne**

Èxtasi de
Santa
Teresa,
1647-1652
Sta. Maria de
la Victòria,
Roma

La imatgeria espanyola

La situació espanyola va donar lloc a una escultura de **fusta policromada** de **temàtica religiosa**: retaules, passos de Setmana Santa i escultures exemptes. Gran influència de l'Església, les cofraries religioses i la pietat del poble.

Per crear una imatge calen diferents **tipus de treball**:

- La talla de la fusta per l'escultor.
- La policromia, el daurat, l'estofat i l'encarnat pel pintor.
- Els postissos afegits (perruques, ulls de vidre, llàgrimes de resina, vestits i joies), que són els complements escenogràfics.

Tot plegat per fer les **figures més reals, mes naturals**. Fer visible el misticisme, l'ascetisme, la crueltat... Seguien el **Concili de Trento** que va propugnar un **art que difongués el missatge a través dels sentits**.

Protagonistes principals: el Nen Jesús, St. Josep, les Immaculades, els Ecce Homo i els sants de la Contrareforma.

Juan Martínez Montañés, *El Cristo de la Clemencia* o *de los Cálizes*, escultor de l'escuela sevillana.

Martínez Montañés St. Domingo penitente, El Nen Jesús i St. Bruno

Gregorio Fernández, de l'escola castellana (Valladolid)

Gregorio Fernández

Gregorio Fernández, Pietat

Alonso Cano, de l'escola granadina.

Immaculada i St. Diego

Pedro de Mena, de l'escola granadina

La Magdalena penitent, La Dolorosa i
Ecce Homo

